

Зміні підлягає традиційна методика проведення уроку, за якої, діями вчителя/вчительки регламентувалося все: кількість повторень, темп, частота, амплітуда рухів, техніка виконання тощо, що не мотивує дітей до активного навчання, перешкоджає самореалізації, прояву творчості, формуванню компетентностей. Тому, необхідно переходити до реальної індивідуалізації навчання. Цьому сприяють можливості індивідуального вибору засобів навчання на кожному уроці, використання навчального матеріалу різного ступеня складності за змістом, самостійний вибір учнями/ученицями кількості повторень, амплітуди, темпу виконання тощо, відповідно їх інтересам та можливостям. Зміна методичних прийомів сприятиме формуванню компетентностей та здатностей їх застосовувати в різних життєвих ситуаціях і вимагає від учителя / вчительки застосування компетентнісного, проблемного, діяльнісного підходів, відповідних педагогічних методик використання засобів фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої та ігрової діяльності.

Відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. № 518/674 учнів / учениць скеровують за станом здоров'я до основної, підготовчої та спеціальної медичної групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. Участь у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані. Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель/вчителька фізичної культури.

При організації фізкультурно-оздоровчої діяльності учні та учениці можуть залучатися не лише як учасники, але й як організатори, інструктори, консультанти, сценаристи, судді, волонтери, ведучі, асистенти, хронометристи, секретарі, оператори, журналісти тощо.

Захист України

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період

до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 № 1322, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 та інших нормативних документів.

Конституція України визначає захист Вітчизни обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Як визначено в Конституції України (ст. 17, 65), – захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» початкова загальновійськова підготовка громадян України здійснюється з метою формування у громадян первинних загальновійськових знань і спеціальних компетентностей щодо оборонної

свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Початкова загальновійськова підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання.

Рекомендуємо враховувати, що відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (у редакції Закону України від 22.05.2024 № 3724-IX), під час організації та здійснення підготовки громадян України до військової служби, у тому числі шляхом викладання навчального предмета «Захист України», **не допускаються будь-які форми дискримінації, зокрема за ознакою статі**. У цьому контексті рекомендуємо відмовитися від практики формування окремих навчальних груп для хлопців та дівчат — усі здобувачі освіти мають навчатися в рівних умовах.

У 2025 році МОН України, аби повною мірою реалізувати завдання щодо забезпечення якісної початкової загальновійськової підготовки та формування стійкої громадянської ідентичності, розпочало оновлення підходів до викладання навчального предмета «Захист України». У межах зазначеного оновлення було розроблено модельну навчальну програму «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, запропоновано новий підхід до викладання зазначеного предмета та виділено кошти на формування відповідного навчального простору.

Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс» була розроблена відповідно до нового Державного стандарту профільної середньої освіти та погоджена в Міністерстві оборони України (лист від 17.04.2024 № 1/6787-24). Наказом МОН України від 08.08.2024 № 1116 зазначеній модельній навчальній програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти та науки України». Викладання за цією програмою реалізується в рамках

Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України».

Відповідно до змін, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2025 № 890, у Типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти III ступеня (затвердженій наказом МОН від 20.04.2018 № 408), **на вивчення предмета «Захист України» у 10–11 класах передбачено 2 години на тиждень** (раніше 1,5 години). На профільному рівні типовим навчальним планом передбачено 5 годин (інваріантний складник) на тиждень.

Заклади освіти, які долучилися до Інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/ інтегрованого курсу «Захист України» (далі – Освітній проєкт), здійснюють викладання відповідно до модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Заклади, що не долучилися до Освітнього проєкту, здійснюють навчання за програмами:

«Захист України. Рівень стандарту». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти;

«Захист України. Профільний рівень». Навчальна програма для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти.

Суттєвою загальною рисою модельних навчальних програм, що відповідає сучасним тенденціям в освіті, є надання вчителю значно більшої свободи в питаннях планування освітнього процесу. Вибір форм, методів і засобів навчання, розподіл годин, відведених на вивчення модулів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення тем, так і розподілу часу на їх вивчення), учительство здійснює самостійно.

Міністерством освіти і науки України були надіслані роз'яснювальні листи щодо організації освітнього процесу, передачі педагогічного навантаження, міжбюджетних трансфертів, укладання договорів між закладами освіти. Зокрема, лист МОН від 11.07.2025 № 1/17006-25 містить зразок договору про надання освітніх послуг між закладами освіти, а також зразок відношення щодо передачі освітньої субвенції. У документі акцентується увага на необхідності своєчасного оформлення документів про передачу годин, узгодження мережі, організацію харчування та підвезення здобувачів освіти до Осередків.

Окремо інформуємо, що для цілей територіального планування та координації розгортання Осередків підготовлено Алгоритм створення Осередків для викладання навчального предмета «Захист України», у якому систематизовано кроки для органів місцевого самоврядування, закладів освіти та органів управління освітою. Документ містить критерії щодо кількості учнів та учениць, вимоги до матеріально-технічної бази, принципи визначення базових закладів, орієнтовні розрахунки педагогічного навантаження та пропозиції щодо фінансування і співфінансування діяльності Осередків. Рекомендуємо керівникам органів управління освітою, територіальних громад і закладів, у яких планується створення або функціонування Осередків, користуватись зазначеним документом як орієнтиром для дій.

Крім того, в межах реалізації практичних модулів, у співпраці з Командуванням Сил підтримки Збройних Сил України, надано дозвіл на використання **оригінальної топографічної карти** для викладання модуля 5 «Орієнтування на місцевості та інженерна фортифікація» (лист МОН від 10.06.2025 № 343/13385). Електронна версія карти доступна для завантаження за відповідним посиланням у листі.

Також з метою уніфікації фізичної підготовки в рамках курсу «Захист України» рекомендовано до використання **єдиного смугу перешкод**, що відповідає додатку 5 до Інструкції з фізичної підготовки у системі Міністерства оборони України. Її структура та вимоги подані у відповідному додатку до роз'яснювального листа МОН і можуть використовуватися при облаштуванні територій Осередків.

З метою належного організаційного забезпечення освітнього процесу, при викладанні навчального предмета «Захист України» слід ураховувати положення наказу Міністерства освіти і науки України від 07.06.2024 № 671 «Про затвердження змін до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти», відповідно до якого поділ класів на групи здійснюється з **розрахунку 8–15 осіб у групі**. Звертаємо увагу керівників закладів освіти на важливість дотримання цієї норми для забезпечення належної організації практичних занять та безпечного освітнього середовища.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у старшокласників повинне здійснюватися на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України. Зокрема через знайомство учнів та учениць із історіями Захисників і Захисниць України, що реалізують свій оборонний талант у різних підрозділах сил оборони, а також аналіз військових операцій та ходу сучасної війни, що веде російська федерація проти України.

Ураховуючи зазначене, вимоги модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» та Освітнього проєкту, необхідність створення навчального простору, забезпеченого зокрема необхідним обладнанням, та сучасний запит учнів та учениць на практичні навички, вивчення предмета «Захист України» має здійснюватися на базі осередків викладання навчального предмета «Захист України» у закладах освіти (далі – Осередок).

Під час організації навчального процесу варто зосередити увагу саме на практичному складникові предмета (до 80 %), а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт, перерхитуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень, відпрацювання навичок стройової підготовки тощо.

З метою створення належного навчального середовища, здатного забезпечити ефективну реалізацію практичних форм навчання, у 2025 році оновлено Типовий перелік засобів навчання та обладнання для забезпечення

викладання предмета «Захист України». Зазначені зміни затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 20.06.2025 № 963, яким викладено в новій редакції Таблицю 1 Переліку. Оновлення передбачає перегляд позицій обладнання, деталізацію за призначенням (тренувальне, демонстраційне, симуляційне), а також врахування модульної структури модельної програми. Рекомендуємо керівникам закладів освіти, на базі яких створено Осередки, ознайомитися з оновленим переліком та враховувати його під час планування закупівель і організації освітнього середовища.

Для ефективного викладання навчального предмета «Захист України» та впровадження вищезазначеного рекомендуємо кількість уроків, передбачених навчальним планом для вивчення цього навчального предмета протягом місяця, проводити на базі Осередку в межах 1–2 навчальних днів на місяць.

Для надання допомоги педагогічним працівникам у проведенні навчальних занять за певними модулями навчальної програми «Захисту України» можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки оборони за погодженням з їх керівниками, представники інститутів громадянського суспільства.

Ветерани війни, які виявляють зацікавленість у викладанні навчального предмета «Захист України», можуть скористатися передбаченим механізмом професійної адаптації, що включає проходження відповідного підвищення кваліфікації та укладення тристороннього договору між закладом освіти, ветераном та структурним підрозділом з питань ветеранської політики. Такий формат взаємодії створює організаційне підґрунтя для офіційного працевлаштування ветерана на посаду педагогічного працівника та передбачає послідовне проходження етапів адаптації, супроводу й підвищення кваліфікації згідно з чинним законодавством. Детальніше з процедурою працевлаштування та вимогами до кандидатів можна ознайомитися у Методичних рекомендаціях, затверджених спільним наказом Міністерства освіти і науки України та Міністерства у справах ветеранів України від 17.06.2025 № 868/483.

З метою підготовки педагогічних працівників, які працюватимуть в Осередку, рекомендуємо пройти таким педагогічним працівникам підвищення кваліфікації у 2025/2026 навчальному році за Типовою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16.08.2024. № 1151.

Окрім загальної програми підвищення кваліфікації, для педагогічних працівників, які викладають окремі модулі навчального предмета «Захист України», розроблено і рекомендовано до впровадження спеціалізовані типові програми підвищення кваліфікації. Зокрема, наказом МОН від 15.05.2025 № 736 затверджено програму підвищення кваліфікації за темою «Основи стрілецької та тактичної підготовки», яка охоплює практичні навички щодо використання стрілецької зброї, тактичного спорядження, орієнтування на місцевості та дій у малих підрозділах. Водночас наказом МОН від 06.05.2025 № 686 затверджено типову програму «Основи пілотування БпЛА мультироторного типу із системою FPV», що спрямована на формування у вчителів/вчительок базових та розширених компетентностей у сфері роботи з безпіотною авіаційною

технікою, яка впроваджується до змісту нового інтегрованого курсу. Рекомендується враховувати зазначені програми при плануванні професійного розвитку педагогічних працівників, які викладають відповідні модулі.

Відпрацювання практичних навичок в межах вивчення предмета може відбуватися під час навчання в осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів. Рекомендуємо організовувати навчально-польові збори за умови їх проведення у 10 класі наприкінці навчального року. Тривалість зборів та форма їх проведення визначається закладом освіти, де створено Осередок.

Для проведення практичних занять та навчально-польових зборів з навчального предмета «Захист України» можна використовувати базу закладів спеціалізованої освіти військового спрямування, закладів освіти із специфічними умовами навчання, міжшкільних ресурсних центрів, центрів підготовки населення до національного спротиву, добровольчих формувань територіальної громади, а також інститутів громадянського суспільства.

Здобувачі освіти, які належать до чинних, згідно з законодавством України, релігійних організацій, віровчення яких не допускає користування зброєю або має інші обмеження, що поширюються на відпрацювання практичних навичок, передбачених програмою навчального предмета «Захист України», вивчають предмет за індивідуальним навчальним планом, який розробляє заклад освіти за поданою особистою письмовою заявою батьків (законних представників).

Під час проведення занять з предмета «Захист України» відсутні вимоги до форми одягу вчителя / вчительки та здобувачів освіти. Під час відпрацювання практичних навичок, що передбачають активні рухи, переміщення та пересування предметів, рекомендовано заохочувати учнівство носити зручний одяг та взуття, які не сковують рухів та не створюють ризиків травмування під час занять.

Безпека під час проведення навчальних занять із предмета «Захист України» забезпечується їх чіткою організацією, суворим дотриманням заходів, що визначаються статутами, курсом стрільб, відповідними керівництвами та настановами. Обов'язковими є інструкції з безпеки для учнівства, затверджені керівником закладу освіти, під час проведення різних форм практичних занять та запис в графі журналу зміст уроку про проведення інструктажу з початком заняття. Керівники закладів освіти зобов'язані вживати заходів щодо попередження загибелі та травмування учнівства, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до відома учнів та учениць. Відповідальність за дотримання вимог безпеки на заняттях покладена на учителів / учительок навчального предмета «Захист України».

Учителям і вчителькам навчального предмета «Захист України» рекомендовано використовувати такі інтернет-ресурси:

Навчальний курс «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів» (EORE) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eoreplatform.web.app/dashboard>

#ВБЕЗПЕЦІ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://safe.ed-era.com/>

G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sprotyvg7.com.ua/>

ТССС / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tccc.org.ua/>

ВСЕ ПРО МІННУ БЕЗПЕКУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bezpeka.info/>

Електронна військова бібліотека / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html>

Курс тактичної медицини СБУ: протокол ТССС, алгоритми MARCH та PAWS/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=T58mNfJ1Y4c>

Курс «Застосування технологій в умовах війни» створено в межах проєкту «Victory Drones» за сприяння Центру підтримки аеророзвідки UAV101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/learning/course/course-v1:Prometheus+UAV101+2022_T2/home (курс закритий для загального доступу, для отримання доступу потрібно писати на пошту muro.verde@dignitas.fund).

Інженер БПЛА. Базовий курс. Цикл відеолекцій на такі теми: класифікація дронів, будова дрона, поломки / ремонт, а також теорія – основи аеродинаміки, метеорології тощо. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+UAV_EB101+2023_T3.

Інженерний курс «Народний FPV». Присвячений збірці 7-дюймового FPV дрона (базова будова, підбір інструментів, комплектуючих, пайка, збірка тощо). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+FPV101+2024_T1.

«Відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн симуляторів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lifesaversim.com/ua/home-ua/>.

Сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blogs.icrc.org/ua/>.

Курс «Історія українського громадянського суспільства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-044+Jan2024/about>.

Курс «Єдина Україна: становлення національної ідентичності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-046+Nov2023/about>.

Академія стійкості. Онлайн-ресурс у підтримку плекання стресостійкості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://resilience.k-s.org.ua/>.

Психологічна допомога під час війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kmopsy.blogspot.com/p/blog-page_65.html.

Курс «Демократія vs Авторитаризм», Майбутні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://maibutni.com.ua/democracyvsauthoritarianism/>.

Мобільний додаток Drill. Безплатний для всіх, хто знаходиться в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://appdrills.com/uk/>